

**Prelekcja dla Rodziców klas VIII na temat:
„MBI 2021: Kampania „Bezbronne, szantażowane, wykorzystywane... REAGUJ!”
– ryzykowne intymne zachowania podejmowane przez Młodzież w Sieci”**

W dobie pandemii nasilił się problem publikowania w Internecie foto- i wideo- materiałów przedstawiających nastolatki i dzieci w intymnych sytuacjach – niestety często są to materiały wykonane samodzielnie przez młode osoby, jednocześnie za każdym z tych materiałów może stać dziecięca krzywda. W badaniu niedawno przeprowadzonym przez Thorn – międzynarodową organizację zajmującą się zwalczaniem handlu ludźmi oraz zajmującą się ochroną wykorzystywanych seksualnie dzieci – zauważono, że 1 na 5 nastoletnich dziewcząt oraz 1 na 10 nastoletnich chłopców dzieliło się swoimi nagimi zdjęciami z innymi osobami. Dodatkowo, z badania wynika, że 39% nastoletników uważa udostępnienie swoich nagich zdjęć za coś normalnego... Z raportu Europolu wynika z kolei, że tendencja wzrostowa zjawiska uległa zwiększeniu przez ograniczony kontakt społeczny i brak zajęć podczas ograniczeń dotyczących pandemii COVID-19. Nie dla każdego „intymność” znaczy dokładnie to samo. Ale większość ludzi uznaje, że sprawy intymne, czyli związane z seksualnością, należą do sfery najbardziej prywatnej i powinno się je dzielić wyłącznie z najbliższymi osobami. Niestety, nie zawsze młode osoby w pełni zdają sobie sprawę ze znaczenia tego faktu. Albo z innych, zewnętrznych powodów, decydują się postąpić wbrew swojej potrzebie zachowania prywatności. Nie ważne jakie są motywy powstania tego typu materiałów, nadal stanowią one tzw. CSAM (Child Sexual Abuse Materials) i mogą prowadzić do bardzo przykrych konsekwencji dla młodego człowieka.

Kilka słów o Kampanii...

Kampania „Bezbronne, szantażowane, wykorzystywane – REAGUJ” porusza problem wytwarzania intymnych obrazów lub filmów przez osoby małoletnie oraz prezentowania takich treści w Internecie, rozsyłania ich do osób bliskich oraz nieznanym (tzw. Self Generated Sexual Content).

Akcja adresowana jest przede wszystkim do dorosłych użytkowników serwisów internetowych i portali społecznościowych, zwłaszcza tych, na których można prowadzić transmisję na żywo. Podczas kampanii organizatorzy chcą zwrócić szczególną uwagę Rodziców i Opiekunów na wybrane zagadnienia związane z problemem wytwarzania przez dzieci i młodzież materiałów o charakterze intymnym i seksualnym. Akcja skierowana jest także do administratorów i moderatorów serwisów internetowych i portali społecznościowych, a także wszystkich tych osób, które zajmują się prowadzeniem jakiegokolwiek społeczności w Internecie (np.: grupy dyskusyjne, fora, blogi, internetowe kanały video) i niejako pełnią funkcję moderatorów/ opiekunów swojej internetowej społeczności.

Kampania ma na celu:

- zwrócenie uwagi dorosłych użytkowników Internetu na problem seksualnych zachowań dzieci i młodzieży on-line, zwłaszcza tych, które prowadzą do powstawania treści pornograficznych,
- uświadomienie możliwości przeciwdziałania tego typu zachowaniom oraz zachęcenie do szybkiego reagowania na nie,
- zwiększenie społecznej świadomości o działaniach zespołu Dyżurnet.pl.

Kampania realizowana jest przez NASK Państwowy Instytut Badawczy w ramach działań Polskiego Centrum Programu Safer Internet (PCPSI), do którego należy również zespół Dyżurnet.pl, którego podstawowym zadaniem jest analiza i reagowanie na zgłoszenia dotyczące potencjalnie nielegalnych treści dostępnych w Internecie, z których najważniejszymi są materiały przedstawiające seksualne wykorzystywanie dzieci (ang. CSAM). Dyżurnet.pl to jedyny zespół w Polsce, który reaguje na tego rodzaju treści. Został założony w NASK w 2005 r. i od samego początku należy do międzynarodowego stowarzyszenia INHOPE, które skupia podobne zespoły reagujące z całego świata (tzw. hotline’y). W sierpniu 2018 roku działania podejmowane przez Zespół wpisano na mocy ustawy do Krajowego Systemu Cyberbezpieczeństwa. W roku 2019 Dyżurnet.pl przeanalizował 12 517 zawiadomień, z czego 2 295 zostało zakwalifikowanych jako treść pornograficzna z udziałem dziecka. Wynika z tego, że 18% analizowanych treści stanowi potwierdzone incydenty CSAM, czyli materiały bezsprzecznie nielegalne.

Kilka słów o problemie wytwarzania intymnych materiałów przez małoletnich...

Materiały Self Generated Sexual Content to nagie lub półnagie fotografie lub filmy utworzone przez młodą osobę. Treści te są prawdopodobnie produkowane samodzielnie, na co wskazuje sposób wykonania materiałów – zdjęcia/filmy robione „z ręki” lub z wykorzystaniem lustra. Materiały te niekoniecznie są produkowane dobrowolnie.

Analizując zgłoszenia trafiające do zespołu Dyżurnet.pl, eksperci zauważyli, że w ostatnim czasie znacznie zwiększyła się ilość treści o charakterze pornograficznym lub erotycznym, które są produkowane samodzielnie przez osoby małoletnie. W wielu przypadkach są to treści sextingowe, które młodzi przesyłają sobie nawzajem (np. jako dowód miłości, zaufania, efekt flirtu, zabawy). Coraz częściej są to jednak materiały, które nastolatki przesyłają na prywatnych kanałach osobom nieznanym lub publikują w szeroko dostępnych serwisach. Niepokojący jest fakt, że treści te dotyczą coraz młodszych użytkowników Sieci, zwiększa się też stopień seksualizacji upublicznionych materiałów. Analizowane treści dotyczą zdjęć oraz filmów, które zostały wytworzone w tradycyjny sposób, oraz materiałów zamieszczanych w serwisach umożliwiających krótkotrwale wyświetlanie treści, serwisach społecznościowych czy na platformach streamingowych (przesyłanie obrazu wideo w czasie rzeczywistym). Materiały te są często wtórnie publikowane, czyli zostały przechwycone z pierwotnego miejsca, w jakim dziecko je zamieściło. Znaczna część tych filmów została nagrana za pomocą kamery wbudowanej w urządzeniach mobilnych.

W wielu przypadkach są to materiały powstałe w wyniku procesu uwodzenia dziecka (tzw. child grooming), szantażu (tzw. sextortion), pod wpływem presji partnera (tzw. sexting), rówieśników lub środowiska bądź w wyniku podejmowania różnych czynności przez nieletnich, którzy naśladując starszych, nie do końca rozumieją cały kontekst sytuacji. Opublikowanie materiałów intymnych może również prowadzić do kolejnych nadużyć wobec dziecka, np. agresywnych i wulgarnych komentarzy, dalszej seksualizacji oraz cyberprzemocy. Powstające materiały są atrakcyjne dla osób o pedofilskich skłonnościach. Należy podkreślić, że według polskiego prawa utrwalanie i publikacja treści pornograficznych z udziałem osoby poniżej 18. roku życia są nielegalne.

Skala zjawiska wysyłania intymnych materiałów przez nastolatki – badania:

- 39% nastolatków uważa udostępnienie swoich intymnych zdjęć za coś normalnego,
- 25% młodych użytkowników Sieci zadeklarowało, iż otrzymało materiały sekstingowe,
- ponad 7% przyznało, że wysłało intymne zdjęcia,
- 30% zadeklarowało, że zna osoby, którym zdarzyło się wysłać swoje intymne zdjęcia osobom poznanym w Internecie,
- 39% przyznaje, że pokazało materiały intymne innej osoby, bez jej zgody,
- blisko co trzeci ankietowany zadeklarował, że prowadził wideo rozmowy z osobami, których wcześniej nie znał, a co ósmy, że w trakcie takich rozmów dostał propozycję pokazania się bez ubrania,
- 27% stron oceniono jako zawierające Self Generated Sexual Content, można przewidywać, że ten wskaźnik będzie coraz wyższy,
- 96% treści przedstawiało same dzieci znajdujące się w domowym otoczeniu, przeważnie w pokojach lub sypialniach dziecka,
- 98% materiałów przedstawia dzieci w wieku 13 lat i mniej,
- 88% materiałów intymnych wytworzonych przez dzieci samodzielnie i opublikowanych, zostało później skopiowane na inne strony internetowe.

Wymienione powyżej badania pokazują, że dzielenie się intymnymi materiałami, bywa już niestety częścią dorastania w obecnych cyfrowych czasach. Nauczyciele i Rodzice muszą o tym pamiętać podczas wychowywania młodych ludzi, którzy są pod naszą wspólną opieką.

Źródła i motywy wytwarzania intymnych materiałów przez dzieci i młodzież

Zdjęcia, filmy i pokazy intymne on-line wytwarzane przez dzieci i młodzież mogą powstawać z różnych powodów, ale co ważne – w wielu przypadkach nie są wykonywane dobrowolnie, z pełną świadomością na temat podejmowanych działań i ich konsekwencji. Bardzo często mogą być efektem różnego rodzaju manipulacji, a nawet przestępstw, szantażu. Ofiara, wysyłając komuś takie materiały, prowadząc z kimś wideokonferencję czy robiąc pokaz erotyczny, może być przekonana, że poza jego rozmówcą nikt więcej nie zobaczy tych nagrań czy zdjęć. Motywy wytwarzania intymnych materiałów i ich źródła mogą być bardzo różne, od sextingu, przez sextortion, aż do child grooming. Nie wolno obwiniać dziecka, jeśli wykona takie materiały – „samodzielnie” nie oznacza „dobrowolnie”. Brak asertywności, podążanie za modą, trendami – młode osoby inaczej patrzą na kwestię własnej prywatności i chętnie dzielą się swoimi zdjęciami i filmami. Większość z nich nie zdaje sobie sprawy, jakie konsekwencje mogą się wiązać z publikowaniem oraz udostępnianiem swoich nagich, intymnych fotografii. Wśród nastolatków często panuje przekonanie, że takie zachowania są normalne, bo „wszyscy tak robią”. Pozwala to na przesunięcie granicy prywatności, a czasami jest argumentem, wskutek którego ktoś decyduje się na publikację czy też rozesłanie swoich prywatnych zdjęć. Naiwność dziecka, nieodpowiedzialna zabawa, seksualizujące zachowania wobec dzieci i młodych (np. w reklamach, teledyskach), które z pozoru wydają się nieszkodliwe, a tak naprawdę są bardzo niebezpieczne i mogą przynieść poważne konsekwencje. Dzieci i nastolatki, których intymne fotografie lub filmy zostały udostępnione, mogą doświadczać agresji, ośmieszenia i kompromitacji nie tylko on-line, ale również w życiu realnym, np. ze strony rówieśników. Osobom, które doświadczyły nadużyć związanych z publikacją

intymnych materiałów, mogą towarzyszyć silne i jednocześnie trudne emocje związane ze wstydem, lękiem, ośmieszeniem. W skrajnych sytuacjach dzieci i nastolatki czują się tak bezsilne i osaczone, że podejmują próby samobójcze.

Wskazówki dla Rodziców i Opiekunów

Co Rodzic może zrobić, aby dziecko nie wysyłało swoich intymnych materiałów?

DBAJ O BEZPIECZEŃSTWO RODZINY W INTERNECIE – im częściej prowadzone, tym lepiej:

- Rozmawiaj o zagrożeniach w Internecie, ale również słuchaj. Pamiętaj, że dzieci mogą mieć większe doświadczenie na ten temat niż Tobie się wydaje, temat wycieku zdjęć może być znany dziecku – ktoś z jego znajomych mogło już być ofiarą ataku.
- Staraj się nie winić swojego dziecka ani nie straszyć, jeśli to Twoje dziecko udostępniło swoje intymne zdjęcia. Krzyk i strach może zaostrzyć uczucie wstydu i izolacji.
- Rozmawiaj z dzieckiem o odpowiedzialności za inne osoby on-line. Badania wykazują, że aż 39% nastolatków przyznaje się dalszego udostępniania cudzych materiałów erotycznych. Dziecko w tym przypadku może stać się też winowajcą, jak i ofiarą.
- Sprawdzaj regularnie czy funkcje zabezpieczeń na sprzętach używanych w Twojej rodzinie są odpowiednio skonfigurowane oraz czy korzystasz z najnowszych wersji aplikacji. Sprawdzaj ustawienia prywatności na swoich profilach w mediach społecznościowych. Zainstaluj osłonki na kamery internetowe do wszystkich laptopów oraz komputerów PC – odsłaniaj kamerkę tylko podczas używania. Rozważ skonfigurowanie dodatkowej kontroli rodzicielskiej na urządzeniach Twoich dzieci – jeśli to możliwe niech dziecko uczestniczy w tym procesie, razem ustalacie zasady.
- Rozmawiaj regularnie i otwarcie z dzieckiem na temat nowych technologii. Pozwoli Ci to nie tylko nie wypaść z obiegu, ale zobaczysz również jaką wiedzę posiada Twoje dziecko i co może Ci przekazać na temat jego wizji świata on-line.

SZCZERE OTWARTE ROZMOWY – Nastolatek może odczuwać niechęć do rozmowy na tematy związane z seksualnością, warto jednak podejmować próby dialogu przy różnych okazjach, zawsze z dostosowaniem przekazywanych treści do poziomu rozwoju młodej osoby. W otwartej rozmowie można poruszać temat sextingu, przywoływać jego potencjalne konsekwencje, zarówno krótko-, jak i długoterminowe, w tym te związane z zagadnieniami łamania prawa. Chociaż wydaje się, że nastolatki mają nieograniczoną wiedzę na tematy związane z Siecią, zarówno pod względem technologicznym, jak i psychospołecznym, to często mają bardzo ograniczony obraz sytuacji i mogą nie zdawać sobie sprawy z następstw swoich działań. Rolą Rodzica jest pokazywanie innej perspektywy, a w szczególności odroczonej konsekwencji czy słabości rozwiązań technicznych, które mają rzekomo zapewnić bezpieczeństwo przesyłania takiego rodzaju materiałów. Oczywiście rozmowa nie powinna przybierać formy wyłącznie wykładu – warto dowiedzieć się, jakie zdanie ma na ten temat młody człowiek. Początek rozmowy może dotyczyć budowania ogólnego wizerunku on-line, prywatności czy nawet kupna nowego telefonu.

EDUKACJA SEKSUALNA – W przeciwdziałaniu ryzykownym zachowaniom o charakterze seksualnym niezwykle ważna jest edukacja seksualna skierowana do dzieci i młodzieży, która nie tylko dostarcza wiedzy na temat samej seksualności, ale również uczy budowania relacji i związków opartych na wzajemnym szacunku. Dziecko od wczesnych lat powinno zdobywać wiedzę o swoim ciele i tym, jakie jego części są intymne, „prywatne”. Jeżeli dziecko będzie znało zasady i granice, których nikt nie powinien przekraczać, tym łatwiej mu będzie przeciwstawić się różnym prośbom lub żądaniom otrzymywanym od osób on-line. Rzetelnie prowadzona edukacja seksualna może pomagać w przeciwdziałaniu przemocy seksualnej oraz zapobiec wielu negatywnym konsekwencjom przedwczesnego czy zbyt dynamicznego rozwoju seksualności, w tym podejmowaniu w sieci ryzykownych zachowań o takim charakterze. Jeśli nie wiesz, jak zacząć edukować dziecko czy dostosować poziom przekazywanych informacji do jego wieku, poszukaj dobrych książek i materiałów edukacyjnych on-line. Rodzic musi pamiętać, że jeśli sam nie wprowadzi dziecka w intymny świat, na pewno ktoś zrobi to za niego, a Rodzic nie będzie mógł kształtować tego przekazu.

NAUKA ASERTYWNOŚCI – Niektóre zjawiska o charakterze seksualnym on-line, takie jak sexting, mogą być wymuszoną formą komunikacji w związku. Dotyczy to zarówno dziewcząt, jak i chłopców, na których wywierana jest seksualizująca presja. Z dorastającymi dziećmi należy rozmawiać o dopuszczalnych formach komunikacji z sympatią, bliższymi i dalszymi znajomymi oraz zwrócić szczególną uwagę na sposoby reagowania na nieprzyjemne formy nacisku. Dziecko powinno umieć odmawiać zachowań, na które nie ma ochoty lub które mogą zagrażać jego bezpieczeństwu, łącznie z wysyłaniem roznegliżowanych zdjęć. W sytuacjach, kiedy czuje się do czegoś podobnego zmuszane lub jeżeli do takiego zdarzenia już doszło, powinno mieć możliwość zwrócenia się do bliskiej osoby dorosłej, która wesprze je emocjonalnie i pomoże w rozwiązaniu problemu. Należy wówczas unikać obarczania dziecka całkowitą odpowiedzialnością za takie zachowania. Rodzice muszą pamiętać, że tylko szczerza i otwarta rozmowa z dzieckiem może pomóc w zapobieganiu niebezpiecznym zachowaniom. Jeśli dojdzie do

wysłania lub rozesłania takich materiałów, wsparcie Rodzica jest niezbędne, aby dziecko mogło czuć się bezpiecznie i wiedziało, że nie jest samo w tej trudnej dla niego sytuacji.

RODZICU, TYCH ZASAD WARTO NAUCZYĆ DZIECKO:

- Zastanów się zanim wyślesz komuś intymne materiały, nawet osobie Ci bliskiej.
- Nie poddawaj się modzie na prezentowanie nagości w sieci – moda przeminie, zdjęcia i filmy zostaną w Sieci na zawsze.
- Zawsze masz prawo powiedzieć „nie” i nie ulegać presji rówieśników lub innych osób.
- Nie wysyłaj materiałów, których wstydzilibyś się pokazać rodzicom, nauczycielom.
- Zabezpiecz i ogranicz dostęp do prywatnych zdjęć i filmów – konfiguruj ustawienia prywatności w serwisach społecznościowych i aktualizuj je.
- Nie dziel się loginem ani hasłem do swoich kont.
- Jeśli logujesz się na innym urządzeniu niż Twoje, pamiętaj, aby się wylogować po zakończonej sesji.
- Zgłoś niepokojące Cię sytuacje osobom dorosłym.

Co zrobić, gdy nagie zdjęcia dziecka trafiły do Sieci?

Rodzicu, jeżeli ktoś udostępnił intymne, prywatne zdjęcia Twojego dziecka – REAGUJ!!!:

KROK 1: Porozmawiaj!

- Stwórz bezpieczną i przyjazną atmosferę.
- Staraj się powstrzymać od oceniania i obwiniania za zaistniałą sytuację.
- Porozmawiaj z dzieckiem na tematy związane z bezpieczeństwem on-line, aby w przyszłości było ich bardziej świadome.

KROK 2: Ogranicz dostępność materiałów!

- Pomóż dziecku usunąć z Internetu materiały, które zostały udostępnione (pamiętaj, żeby zachować zrzuty ekranu).
- Razem z dzieckiem skontaktujcie się z administratorami stron, na których materiały zostały opublikowane, aby usunęli lub zablokowali dostęp do treści przedstawiających Twoje dziecko.
- Skorzystaj z prawa do bycia zapomnianym, które umożliwia usunięcie z przeglądarki Google wyników wyszukiwania powiązanych z Twoim dzieckiem.

KROK 3: Zgłoś sprawę dalej!

- Jeżeli podejrzewasz, kto jest sprawcą, spróbuj porozmawiać z nim i przekonać do usunięcia opublikowanych materiałów.
- Jeżeli nie znasz sprawcy albo mimo rozmów z nim on dalej publikuje treści, zgłoś sprawę na policję.
- Jeżeli ktoś obcy pozyskał i udostępnił materiały Twojego dziecka, zgłoś sprawę na policję lub do zespołu Dyżurnet.pl.
- Skonsultuj sprawę z wychowawcą, pedagogiem lub psychologiem szkolnym, jeśli sprawcą jest ktoś ze szkoły Twojego dziecka lub gdy materiały zostały udostępnione znajomym ze szkoły.
- Jeśli jest taka konieczność, pomyśl o zmianie szkoły lub otoczenia Twojego dziecka.
- Skorzystaj z prawa do bycia zapomnianym.

KROK 4: Gdzie można szukać pomocy?

- **DYŻURNET.PL** – jest to zespół ekspertów NASK działający jako punkt kontaktowy do zgłaszania nielegalnych treści w Internecie, szczególnie związanych z seksualnym wykorzystywaniem dzieci. Zgłoszenia o potencjalnie nielegalnych treściach można przekazywać za pomocą formularza wysyłanego na adres e-mailowy lub za pomocą infolinii 801 615 005. Szczegółowe informacje znajdziesz na stronie <https://dyzurnet.pl/>
- **800 100 100 – TELEFON DLA RODZICÓW I NAUCZYCIELI** – to bezpłatna i anonimowa pomoc telefoniczna i on-line dla Rodziców i Nauczycieli, którzy potrzebują informacji w zakresie przeciwdziałania przemocy, a także wsparcia psychologicznego dla dzieci przeżywających kłopoty i trudności, takie jak: agresja i przemoc w szkole, cyberprzemoc i zagrożenia związane z nowymi technologiami, wykorzystanie seksualne, kontakt z substancjami psychoaktywnymi, depresja i obniżony nastrój, myśli samobójcze, zaburzenia odżywiania. Linia czynna jest od poniedziałku do piątku w godzinach 12.00–15.00. Więcej informacji znajdziesz na stronie <https://800100100.pl/>.
- **116 111 – TELEFON ZAUFANIA DLA DZIECI I MŁODZIEŻY** – jest to bezpłatny i anonimowy telefon dla dzieci i młodzieży prowadzony przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę. Telefon dostępny jest codziennie od 12.00 do 2.00 w nocy. Dzieci i młodzież mogą także zarejestrować się na stronie internetowej i napisać wiadomość do konsultantów pełniących dyżur on-line. Więcej informacji znajdziesz na stronie <https://116111.pl/>.

- **800 12 12 12 – DZIECIĘCY TELEFON ZAUFANIA RZECZNIKA PRAW DZIECKA** – jest to bezpłatna, działająca całodobowo telefoniczna linia interwencyjna dla dzieci i młodzieży. Osoby dorosłe mogą zgłaszać problemy dzieci lub rażące zaniedbania względem nich. Telefon jest czynny od poniedziałku do piątku w godzinach od 8.15 do 20.00. Więcej informacji na stronie <https://brpd.gov.pl/telefon-zaufania> .
- **800 080 222 LINIA DZIECIOM** – jest to całodobowa, bezpłatna infolinia dla dzieci i młodzieży, rodziców oraz nauczycieli, którzy potrzebują wsparcia. Konsultantami są pracownicy Fundacji ITAKA (m.in. psychologowie, pedagodzy). Więcej na stronie <http://www.liniadzieciom.pl/> .

Więcej informacji na temat zjawiska wytwarzania przez młode osoby intymnych materiałów foto lub wideo oraz Kampanii „Bezbronne, szantażowane, wykorzystywane – REAGUJ” można znaleźć na dedykowanej kampanii stronie – link: <https://www.saferinternet.pl/dyzurnet/kampania.html> .

Opracowanie: Patrycja Karykowska
(nauczyciel – bibliotekarz)

Bibliografia:

- Kampania Dyzurnet.pl „Bezbronne, szantażowane, wykorzystywane... REAGUJ!”, [on-line], [dostęp: 24.03.2021r.], dostępny w Internecie: <https://www.saferinternet.pl/dyzurnet/kampania.html> ;
- Bezbronne, szantażowane, wykorzystywane... REAGUJ!, [on-line], [dostęp: 24.03.2021r.], dostępny w Internecie: <https://opornografii.pl/article/bezbronne-szantażowane-wykorzystywane-reaguj> ;
- Czy wysyłane nagich zdjęć między nastolatkami to już norma?, [on-line], [dostęp: 24.03.2021r.], dostępny w Internecie: <https://dyzurnet.pl/aktualnosci/wpis/czy-wysylane-nagich-zdjec-miedzy-nastolatkami-to-juz-norma> ;
- Dzieci są manipulowane w Sieci przez przestępców! Szokujące informacje w kampanii NASK, [on-line], [dostęp: 24.03.2021r.], dostępny w Internecie: <https://dyzurnet.pl/aktualnosci/wpis/dzieci-sa-manipulowane-w-sieci-przez-przestepcow-szokujace-informacje-w-kampanii-nask> ;
- Dyzurnet.pl – nie bądźmy obojętni w sieci!, [on-line], [dostęp: 24.03.2021r.], dostępny w Internecie: <https://dyzurnet.pl/aktualnosci/wpis/dyzurnet-pl-nie-badzmy-obojetni-w-sieci> ;